

№ 17 (658)
 Май 2017 года

Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

bfk.by

У нумары:

- 👉 **Абмеркаванне: турызм і культурная спадчына Беларусі –** стар. 2
- 👉 **Пераможца: салдат з Рэдкавічаў Мікалай Нізкі –** стар. 5
- 👉 **Беларусы ў свеце: кнігі, музыка і музей падляшскіх беларусаў –** стар. 6

Ушанаванне памяці рупліўцаў, якія сышлі

Навіны БФК

Чарговае мерапрыемства, прымеркаванае да 30-годдзя грамадскага аб'яднання «Беларускі фонд культуры», прайшло 27 красавіка ў сталічным Доме дружбы. І месца стала сімвалічным – сабраліся даўнія сябры арганізацыі, рупліўцы, якія супрацоўнічаюць з фондам цягам дзесяцігоддзяў, а нехта ўсе трыццаць гадоў.

Адкрыў свята старшыня БФК Уладзімір Гілеп, які зазначыў, што хацеў бы, каб сустрэча была неформальнаю, без падрабязных «справаздачаў» ды «задачаў». А потым згадаў усіх тых, хто працаваў у фондзе і, на жаль, ужо пакінуў гэты свет. Кораценька ж аб дзейнасці, удачах ды праблемах фонду распавялі намеснікі старшыні Тадэуш Стружэцкі і Анатоль Бутэвіч. Пра ролю і значэнне грамадскага аб'яднання казалі госці імпрэзы, і сярод іх першы намеснік міністра культуры Рэспублікі Беларусь Ірына Дрыга. Яна ўручыла шэрагу актывістаў фонду нагрудныя знакі і граматы міністэрства. Начальнік Галоўнага ўпраўлення шматбаковай дыпламатыі Міністэрства замежных спраў Рэспублікі Беларусь Ларыса Бельская ад імя міністра, старшыні Нацыянальнай камісіі Рэспублікі Беларусь па справах ЮНЕСКА Уладзіміра Макея павіншавала БФК і ўручыла Дыплом ЮНЕСКА.

Апладысментамі сустрэлі прысутныя выступленні былога віцэ-прэм'ера Беларусі, Надзвычайнага і Паўнамоцнага пасла Рэспублікі Беларусь Уладзіміра Дражына, старшыні Беларускага саюза прадпрымальнікаў Аляксандра Калініна, прафесараў Адама Мальдзіса і Леаніда Лыча, старшыні Беларускага саюза майстроў народнай творчасці Яўгена Сахуты, ксяндза-пробашча мінскага касцёла Св. Сымона і Св. Алены Уладзіслава Завальнюка і іншых. Завіталі на сустрэчу і былыя супрацоўнікі фонду – пісьменнік Генрых Далідовіч, журналіст і галоўны рэдактар газеты «Культура» Сяргей Трафілаў, а таксама ўдава першага старшыні БФК Людміла Прохараўна Чыгрынава.

Юбілей – час не толькі падводзіць пражекавыя вынікі, але і час удачнасці – сябрам і шчыравальнікам на ніве айчынай культуры. Паўсотня людзей розных спецыяльнасцяў атрымалі з рук старшыні БФК Граматы Беларускага фонду культуры, дзе пазначаныя словы Янкі Купалы: «Дзякуй скажа родны край». Да юбілею ў грамадскага аб'яднання з'явілася і яшчэ адна афіцыйная ўзнагарода – нагрудны Ганаровы знак «Рупліўцу. Стваральніку». Першыя некалькі дзясяткаў годных рупліўцаў атрымалі яго пад час мерапрыемства ў Доме дружбы.

Уладзімір ПУЧЫНСКІ
 Фотарэпартаж Наталі КУПРЭВІЧ

Узнагароду Міністэрства культуры атрымлівае Аляксандр Калінін

Работнікі маладзечанскай фабрыкі і кіраўнік БФК

Ансамбль «Дударыкі» (кіраўнік Дзмітрый Ровенскі)

Генрых Далідовіч з Радзімам і Галінай Гарэцкімі

Справа налева: Васіль Шаранговіч, Алег Трусаў і Адам Мальдзіс

Нашы віншаванні

Чалавек Свету,
улюблёны ў Беларусь

Днямі даўняму сябру БФК і «Краязнаўчай газеты» Сяргею ПАНІЗЬНІКУ споўнілася 75 гадоў. Паэта, празаіка, публіцыста і грамадскага дзеяча можна з поўным правам назваць Чалавекам Свету. І ў адрозненне ад тых, хто пышыцца ведамі пра іншыя краіны, але не ведае культуру і мову сваёй (бо «належыць усяму свету, а не нейкай адной дзяржаве»), – Сяргей Сцяпанавіч патрыёт Бацькаўшчыны і шанавальнік розных краінаў свету, у некаторых ягоня заслугі адзначаны дзяржаўнымі і грамадскімі ўзнагародамі.

Сяргей Сцяпанавіч выдаў дакументальныя кнігі пра Асейскую трагедыю часоў фашыскай акупацыі (люты-сакавік 1943 г.), з'яўляецца ўкладальнікам зборнікаў твораў малавядомых беларускіх пісьменнікаў і аўтарам прадмоваў да выданняў. Нядаўна выйшаў другі зборнік «Крывіцкія руны», дзе змешчаны літаратурныя творы беларускамоўных пісьменнікаў Латвіі, рыхтуецца да выдання кніга пра літаратурныя беларуска-ўкраінскія повязі. Даследуе ён і повязі нашай культуры з польскай, чэшскай ды іншымі. А таксама дапамагае парадамі і матэрыяламі калегам, выдаўцам (у тым ліку і аўтарам нашай газеты).

У сябе на радзіме ў мястэчку Лявонпаль Мёрскага раёна пры канцы мінулага стагоддзя С. Панізьнік стварыў Музей Радзімазнаўства пры мясцовым сельскім клубе, а ў сядзібе пачатку ХХ ст. – музей побыту «Хата бабкі Ядзвінкі». Крыху раней у суседнім Верхнядзвінскім раёне ў вёсцы Цінкаўцы ён адкрыў у старой сялянскай сядзібе музей «Хата бабкі Параскі». На жаль, сёння лёс усіх музеяў незайздросны, асабліва лявонпальскіх (іх неаднаразова абкрадалі, разбураецца хатка Ядзвінкі, ёсць небяспека, што экспанаты перавязуць у райцэнтр, а далейшы іх лёс можа скласціся па-рознаму). Тым часам, усе тры ўстановы даўно сталі знакавымі, іх наведваюць турысты не толькі з Віцебшчыны і ўсёй Беларусі, прыязджаюць з Расіі, Польшчы, Латвіі і Украіны. І найлепшым падарункам С. Панізьніку да гэтага ды наступных юбілеяў магло б стаць рашэнне ўладаў аб захаванні Музеяў Радзімазнаўства на гістарычным месцы і замацаванні за імі асаблівага статусу. Бо праца па захаванні памяці аб продках павіна заставацца ў першую чаргу на іх радзіме, а пашана да знакамітага земляка, сапраўднага Чалавека Свету, які стварыў установу, якімі ганарацца раённыя ўлады і паказваюць гасцям, – мусіць набыць рэальнае ўвасабленне.

ГА «Беларускі фонд культуры», і рэдкалегія, і аўтары, і чытачы «Краязнаўчай газеты» віншуюць Сяргея Сцяпанавіча з 75-годдзем. Зычым моцы, здароўя, плёну і насуперак нягодам ісці абраным шляхам. Зробленае – зайсёды застаецца людзям.

На фота Уладзіміра ПУЧЫНСКАГА: дачка першага дырэктара лявонпальскай школы Францішка Міхальчыка Зоф'я Алейка (Польшча) у Музеі Радзімазнаўства, 2014 г.

Круглы стол

Турызм і спадчына беларусаў

18 красавіка ў Мастоцкай галерэі Міхаіла Савіцкага адбыўся круглы стол, прысвечаны Міжнароднаму Дню помнікаў і гістарычных мясцінаў.

Гэтае свята было заснаванае 18 красавіка 1982 г. Міжнародным камітэтам па ахове помнікаў і гістарычных мясцінаў (ІКАМОС). Штогод арганізацыя вызначае тэму, якой будзе прысвечаны сёлетні год. «Культурная спадчына і ўстойлівы турызм» – тэма 2017 г., абраная ў рамках Міжнароднага года ўстойлівага турызму ў інтарэсах развіцця, абвешчанага Генеральнай Асамблеяй Арганізацыі Аб'яднаных Нацый, з мэтай нагадаць пра патэнцыял, якім валодае турызм, для рэалізацыі Парадку дня ў галіне ўстойлівага развіцця на перыяд да 2030 г.

У апошнія дзесяцігоддзі турызм стаў адным з вядучых глабальных сацыяльна-эканамічных сектараў нашага часу. Культура знаходзіць сваё адлюстраванне ў спадчыне і традыцыях, у сучасным мастацтве, мовах, музыцы, рамёствах, музеях і літаратуры – усім тым, што ўяўляе велізарную каштоўнасць для насельніцтва. Культура фармуе асобу, спрыяе павазе і цягнімасці паміж людзьмі, з'яўляецца адным з

складнікаў турыстычнай дзейнасці, ствараючы характэрныя адрозненні паміж тэрыторыямі. На сучасны момант многія краіны лічаць культуру прыярытэтным кірункам у развіцці ўстойлівага турызму.

Круглы стол арганізаваны Міністэрствам культуры Рэспублікі Беларусь, Інстытутам культуры Беларусі ў супрацоўніцтве з Беларускім камітэтам ІКАМОС пры партнёрскай падтрымцы Мінгарвыканкама і Музея гісторыі горада Мінска.

На адкрыцці з прывітальнымі словамі выступілі намеснік Міністра культуры Рэспублікі Беларусь А. Яцко і прадстаўнік Дэпартаменту па турызме Міністэрства спорту і турызму Рэспублікі Беларусь М. Масташова.

Удзельнікі круглага стала абмеркавалі актуальныя пытанні, датычныя культурнай спадчыны і ўстойлівага турызму, наступстваў уплыву турыстычнай дзейнасці на захаванне матэрыяльнай і нематэрыяльнай спадчыны Беларусі і ўмоваў выкарыстання гісторыка-культурных каштоўнасцяў у сферы турызму. З дакладамі выступілі прадстаўнік Беларускага камітэта ІКАМОС Ц. Акудовіч, дырэктар турыстычнай кампаніі «Віаполь», дацэнт, кандыдат географічных навук Г. Патаева, начальнік аддзела якасці і вучэбна-аналітычнай

работы Нацыянальнага агенцтва па турызме Рэспублікі Беларусь, дацэнт, кандыдат культуралогіі І. Варановіч, навуковы супрацоўнік музея «Замкавы комплекс "Мір"» В. Навіцкая, спецыяліст па турызме Беларускага грамадскага аб'яднання «Адпачынак у вёсцы» А. Ветрава, кіраўнік праекта міжнароднай тэхнічнай дапамогі «Падтрымка ўстойлівага развіцця турызму ў Беларусі» Я. Сірша.

Па выніках мерапрыемства спецыялісты прыйшлі да высноваў, што неабходна падтрымаць актыўнае абмеркаванне прапановаў па развіцці турызму ў дачыненні да культурнай спадчыны, умацоўваць міжведамаснае супрацоўніцтва на нацыянальным, рэгіянальным і мясцовым узроўнях дзеля аховы культурных каштоўнасцяў і іх рэвіталізацыі ў інтарэсах супольнасцяў і ўстойлівага развіцця гістарычных мясцінаў, а таксама актыўна далучаць мясцовыя супольнасці ў працэс развіцця турызму ў кантэксце захавання ўсіх формаў нематэрыяльнай культурнай спадчыны і экалагічнай раўнавагі, спрыяць стварэнню ў выніку ажыццяўлення турыстычнай дзейнасці новых працоўных месцаў.

Паводле інфармацыі арганізатараў

На тым тыдні...

✓ **21 красавіка** ў Смаленскай універсальнай бібліятэцы імя А.Т. Твардоўскага адкрылася **выстаўка «Якуб Колас і рускія пісьменнікі»** з фондаў Дзяржаўнага літаратурна-мемарыяльнага музея Якуба Коласа. Выстаўка знаёміць наведнікаў з асобай паэта, з яго жыццём і творчасцю. Асобны раздзел выстаўкі прысвечаны творчым сувязям Якуба Коласа з рускімі пісьменнікамі, у тым ліку і Аляксандрам Твардоўскім.

✓ **21 красавіка** мінскія бібліятэкі далучыліся да **штогадовай міжнароднай акцыі «Бібліяноч»**.

У Цэнтральнай бібліятэцы імя Янкі Купалы можна было прагуляцца па Камароўскім тракце, Літаратурным прадмесці, Музычным завулку, вуліцах Францыска Скарыны, Іерусалімскай і Сонечнай, а таксама паўдзельнічаць у квэсце «Скарбы пакаленняў», майстар-класах па беларускай і яўрэйскай кухнях.

Цэнтральная навуковая бібліятэка НАН Беларусі запрасіла на «Ноч адкрыццяў». Для наведнікаў працавалі незвычайныя лабараторыі, адбылася інтэрактыўная лекцыя эксперта-псіхолага.

Фундаментальная бібліятэка Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта часова стала танцпляцоўкай для стылягаў, там ладзілася вечарынка «Стыльныя аранжавы гальштук».

У Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі можна было паўдзельнічаць у займальных хімічных вопытах, убачыць шоу мыльных бурбалак, сустрэцца з міжнародным gros-

майстрам па шашках Андрэем Валюком, паназіраць за зорным небам у тэлескоп ды інш.

✓ **21 красавіка** ў мінскім рэстаране-клубе «Loft Cafe» адбыўся **фестываль «Включай бит!»**, на якім выступілі перспектыўныя беларускія рэп-выканаўцы. Арганізатары падзялілі фэст на тэматычныя блокі: лекцыйная секцыя, секцыя спаборніцтваў для маладых выканаўцаў, секцыя беларускамоўнага рэпу і секцыя рускамоўнага рэпу.

✓ **26 красавіка** ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі прайшла **прэзентацыя кнігі Аляксея Бабіны «Франка-прусская война 1870 – 1871 год. Событие, определившее ход истории»**. Аўтар выдання кандыдат эканамічных навук А. Бабіна пры напісанні кнігі выкарыстоўваў шмат малавядомых крыніцаў і матэрыялаў. Выданне будзе цікавым як для спецыялістаў у галіне гісторыі, міжнародных стасункаў, паліталогіі, так і для больш шырокага кола чытачоў.

✓ **28 красавіка** ў Літаратурным музеі Петруся Броўкі адбылася **сустрэча «Міхась Стральцоў. Чалавек, які хацеў мець надзею»**. Сёлета М. Стральцову споўнілася 80 гадоў з дня нараджэння. Як і Максім Багдановіч, ён скептычна ставіўся да сучаснасці і любіў класіку. Сваёй вобразна-асацыятыўнай прозай і паэзіяй, дзе галоўнае не рабская пратакольнасць сюжэта, а стыль, быў эстэтычным пераемнікам Максіма Гарэцкага і Кузьмы Чорнага.

Язэп Шнаркевіч — стваральнік Нясвіжскай беларускай гімназіі

(Заканчэнне. Пачатак у № 16)

У тых жа ўмовах праходзіў 1922/1923 навучальны год. Частку прадметаў пачала выкладаць настаўніца Ганна Малойла — ураджэнка в. Круты Бераг, выпускніца Віленскіх беларускіх настаўніцкіх курсаў. Паранейшаму арганізоўваліся тэатральныя вечары з пастаноўкамі п'есаў, дэкламацыямі вершаў, нацыянальнымі танцамі, выступленнямі хору. Але польскія ўлады не збіраліся «цярэць» далейшага існавання школы. Ю. Жаўняркевічу не выдалі канцэсію на 1923/1924 навучальны год. Школьны куратар закрыў гімназію, матывуючы тым, што ў ёй мала вучняў, нізкі ўзровень навучання і няма ўласнага памяшкання. Нібы ў адказ на гэта ўлетку 1923 г. было паддзена звыш 150-і заяваў аб прыёме ў беларускую гімназію.

Маючы на руках такі козыр, энтузіясты вырашылі дабівацца выдачы новай канцэсіі. Гэты клопат Я. Шнаркевіч узяў на сябе. У прыватнай гутарцы з польскім куратарам ён атрымаў дазвол на адкрыццё 8-класнай змешанай беларускай гімназіі, але толькі пры ўмове наяўнасці адпаведнага памяшкання. Нягледзячы на ўсе старанні, гэтую праблему так і не ўдалося вырашыць. Да справы падключыліся беларускія дэпутаты парламента: сенатар В. Багдановіч, паслы сейма Б. Тарашкевіч і А. Станкевіч, але ўсё было безвынікова. Адшукаць памяшканне, якое б адпавядала ўсім патрабаванням, у Нясвіжы не ўдалося. Хадзілі чуткі, што павятовы стараста катэгарычна выступіў супраць таго, каб у «яго» горадзе існавала беларуская школа. Каб захаваць вучнёўскі склад, настаўнікі, без усялякіх дазволаў, арганізавалі групавыя заняткі на сваіх прыватных кватэрах. Усіх групаў было восем, у адпаведнасці з колькасцю гімназічных класаў. Так цэлы год гімназія існавала нелегальна, трымаючыся на энтузіязме вучняў і ахвярнасці настаўнікаў. Дзякуючы гэтаму ацалела ядро школы, з якім можна было дамагацца новай канцэсіі на 1924/1925 навучальны год.

Да таго моманту стала ясна, што польская адміністрацыя не дапусціць існа-

вання беларускай сярэдняй школы ў Нясвіжы. У якасці альтэрнатывы разглядаўся варыянт пераводу навучальнай установы ў Гарадзею або Клецк. Менавіта ў апошнім горадзе пашанцавала здабыць памяшканне, сфармаваць настаўніцкі калектыў, пачаць прыёмныя экзамены. Здавалася, вось-вось — і гімназія будзе працаваць у нармальным рэжыме. У той момант, калі арганізацыйная праца падыходзіла да завяршэння, Шнаркевіча выклікалі ў Нясвіжскае павятовае староства, дзе абвінавачалі ў варожасці да польскай дзяржавы ды існага ладу. На гэтай падставе яму не толькі адмовілі ў канцэсіі, але і забаранілі выкладаць у школе. І ўвогуле знаходжанне ў прыгранічнай паласе з такім статусам было небяспечным. Арыштаваць маглі ў любы момант. Найлепшым выйсцем быў бы ад'езд у глыб краіны.

Такім чынам, матывацыя польскіх уладаў стала гранічна яснай. Аддаляючы Шнаркевіча ад школы, пазбаўляліся настойлівага змага і разлічвалі паставіць гімназію ў бязвыхаднае становішча, змусіўшы яе да самаліквідацыі. Аднак улады пралічыліся. Я. Шнаркевіч сапраўды быў найбольш энергічным, але далёка не адзіным беларускім настаўнікам. Побач з ім былі такія патрыёты, як Вячаслаў Арэнь, Г. Малойла, Рыгор Якубёнак, Антон Якімовіч. І самае галоўнае — за імі была падтрымка насельніцтва. Пад націскам шматлікіх дэлегацыяў ад бацькоў навучэнцаў, школьны куратар быў вымушаны даць дазвол на адкрыццё ў Клецку 1–4 класаў гімназіі, з правам паступовага развіцця да 8 класаў уключна. Вось толькі Шнаркевіч быў змушаны з'ехаць у Вільню і ўжо адтуль назіраць за развіццём свайго дзецішча — Клецкай беларускай гімназіі.

Ад нацыянальнага руху ён не адышоў. Працаваў у Віленскай беларускай гімназіі, дзе хутка здабыў павагу вучняў не толькі сваімі педагогічнымі,

але і чалавечымі якасцямі. У гэты ж час ён стварыў сям'ю. Жонка, Надзея Маркаўна, паходзіла з Брэста. Скончыла Пружанскую жаночую гімназію, настаўнічала. З 1925 г. загадвала дзіцячым прытулкам пры Віленскай гімназіі. Яе характарызаваў, як «вельмі

Язэп Шнаркевіч

слаўную кабету, а таксама свядомую беларуску», якая «пакінула па сабе добрую, шчырую, гуманную памяць, многа памагала рыхтавацца да экзамену па польскай мове, давала бясплатныя лекцыі-ўрокі... Жыла вельмі скромна, апрача стала і нейкага тапчанчыка нічога больш не было. Кожны з вучняў адчуваў яе скромнасць і апеку над дзецьмі».

Вільні Я. Шнаркевіч быў абраны ў склад Управы Таварыства беларускай школы (ТБШ), дзе заняў пасаду сакратара, а таксама з'яўляўся адным з супрацоўнікаў аддзела пазашкольнай асветы гэтай арганізацыі. Гурткі Таварыства закладаліся на ўсім абшары Заходняй Беларусі, а лік іх сяброў ішоў на тысячы. У прыватнасці, у Нясвіжскім павеце па стане на 1 ліпеня 1927 г. налічвалася 5 гурткоў, што аб'ядноўвалі 146 чалавек. У павеце дзейнічала ўрадавая 2-класная пачатковая беларускамоўная школа ў Гарадзейскай гміне і прыватная гімназія ў Клецку, якая нарэшце здабыла сталую канцэсію і ў 7-і класах якой у 1927/1928 навучальным годзе было 152 вучні.

Адначасова са школьнай справай Я. Шнаркевіч уключыўся ў палітычнае жыццё. У 1925 г. ён удзельнічаў у тайнай нарадзе прадстаўнікоў камуністычных партыяў з беларускімі пасламі ў курортным Сопаце (непадалёк Гданьска), дзе была дасягнутая дамоўленасць аб стварэнні масавай легальнай рэвалюцыйна-дэмакратычнай арганізацыі. Неўзабаве стаў адным з заснавальнікаў Беларускай сялянска-работніцкай грамады, а з 1 чэрвеня 1926 г. узначаліў яе сакратарыят. За кароткі час БСРГ ператварылася ў адну з найбольш масавых палітычных партыяў. Колькасць сяброў па некаторых ацэнках складала ад 120 да 150 тыс. чалавек. Напалоханыя такім ростам, польскія ўлады вырашылі знішчыць Грамаду адным моцным ударам. Уначы з 14 на 15 студзеня 1927 г. па ўсёй Заходняй Беларусі пачаліся масавыя

вобшукі і арышты кіраўнікоў і актывістаў арганізацыі. У турмы было кінута 490 чалавек. 21 сакавіка 1927 г. БСРГ была афіцыйна забароненая і перастала існаваць як арганізацыя.

За кратамі апынуўся і Я. Шнаркевіч. Ён правёў у турме амаль год. Там пачаў пісаць успаміны пра сваю настаўніцкую працу. У 1928 г. выйшаў на волю і вярнуўся ў Віленскую гімназію. Тады ж прыняў рашэнне адысці ад палітыкі ды засяродзіцца выключна на культурна-асветніцкай дзейнасці, зноў актыўна працаваў у ТБШ. З 1933 г. выкладаў біялогію і сталеярную справу (ручную працу) у пачатковых школах. А ў 1936 г. стаў беспрацоўным.

На другі дзень пасля нападу Германіі на Польшчу (1939) Я. Шнаркевіч, як палітычна нядобрадзейны, разам з іншымі беларускімі грамадскімі, палітычнымі і культурнымі дзеячамі, быў арыштаваны і накіраваны ў Бяроза-Жартузскі канцэнтрацыйны лагер. Ужо праз два тыдні, з прыходам Чырвонай Арміі, вязні апынуліся на волі. Язэп Канстанцінавіч змог вярнуцца ў Вільню і неўзабаве быў прызначаны загадчыкам беларускай школы. Пад час нямецкай акупацыі працаваў выкладчыкам Віленскай беларускай настаўніцкай семінарыі. А Гесь сцвярджае, што ў 1946 г. ён быў «рэпрэсаваны Савецкай уладай» (не ўдакладняючы, у якой форме), а ў 1956 г. рэабілітаваны. У той жа час вядомы даследчык гісторыі рэпрэсіяў Леанід Маракоў нічога не гаворыць пра арышт Я. Шнаркевіча ў пасляваенны перыяд. Безумоўна, савецкія органы не маглі пакінуць беларускага настаўніка без пільнай увагі, аднак гаворыць пра яго арышт, не падмацоўваючы гэта адпаведнымі дакументамі, будзе няправільна.

Фактам з'яўляецца тое, што ў пасляваенны час Я. Шнаркевіч не вярнуўся да настаўніцкай дзейнасці, а займаўся агародніцтвам і пчалярствам. У дадатак да ўсяго ён мусіў даглядаць хворую жонку, якая апошнія 25 гадоў жыцця была спаралізаваная і не магла хадзіць. Пры гэтым Надзея Маркаўна захавала добрую памяць, жыва цікавілася беларускімі справамі, апрацоўвала ўспаміны мужа, рыхтавала альбомы па гісторыі беларускага школьніцтва. Яна памерла 21 мая 1974 г., а 30 лістапада пайшоў з жыцця Язэп Канстанцінавіч.

Андрэй БАЛІНЕЦ,
старшы навуковы супрацоўнік
Нацыянальнага гісторыка-культурнага
музея-запаведніка «Нясвіж»

Выданне, з якім супрацоўнічаў Я. Шнаркевіч

(Заканчэнне.
Пачатак у № 16)

Этапы лацінізацыі Беларусі

С.Ш.: Мы яшчэ вернемся да сістэмы адукацыі. А цяпер зазірнем у гісторыю – калі лацінская мова прыйшла ў Беларусь, або дакладней – у ВКЛ?

А.Ж.: Паколькі праз Полацк – па Дзвіне – ішлі важныя гандлёвыя шляхі, я думаю, што першыя кантакты з лацінай трэба было б шукаць там. Тыя шляхі звязвалі Полацк і з Рыгаю, і з ганзейскімі гарадамі, таму там лаціна была запатрабаваная. Першы дакумент, што дайшоў да нас – хоць у міждзяржаўных і гандлёвых стасунках лаціна, напэўна, ужывалася і раней – грамата, выдадзеная рыжскім біскупам князю Герцыке Усеваладу ў 1209 годзе.

Пасля, ужо ў XIII стагоддзі, у нас пісаліся і выдаваліся дакументы пры княжскіх дварах. Але найбольш лаціна пачала пашырацца пасля «Ягайлавага хросту» ў 1387 годзе. Тады адбыўся хрост язычнікага насельніцтва Беларусі паводле лацінскага абраду. З гэтага часу пачалі засноўвацца школы: была заснаваная кафедральная школа ў Вільні і школы пры парафіяльных касцёлах. У парафіяльных школах лаціна пачала вывучацца ўжо як мова, патрэбная ў богаслужэнні і для набывання першапачатковых ведаў, з якімі вучні парафіяльных школаў маглі паступаць у школу вышэйшага ўзроўню – кафедральную школу ў Вільні.

С.Ш.: Выкладанне ў кафедральнай школе вялося на лаціне?

А.Ж.: Безумоўна.

С.Ш.: Значыць, студэнты мусілі прыходзіць падрыхтаваныя, каб атрымаць адукацыю?

А.Ж.: Сістэма была наладжаная так, што пачатковыя веды здабываліся ў парафіяльных школах і ад дарэктараў.

С.Ш.: Ці шмат было такіх парафіяльных школаў на беларускіх землях?

А.Ж.: Парафіяў пры Ягайлу было створана толькі некалькі, але пасля колькасць іх расце, і ў XV стагоддзі існавала ўжо цэлая сетка такіх школаў.

Пасля, па меры таго, як у краіну пачалі прыходзіць каталіцкія ордэны – больш-менш у XV стагоддзі – пачалі засноўвацца школы пры адпаведных місіях. Францішканцы і дамініканцы пранікалі і раней, але пра гэта вядома няшмат. Вядома толькі, што ў XIII стагоддзі дамініканцы і францішканцы былі ў Наваградку і ў Вільні.

«Хто ня ўмее па лаціне – мусіць пасвіць свінні»

С.Ш.: Значыць, першапачаткова лаціна абслугоўвала пераважна дыпламатычныя і рэлігійныя патрэбы. Калі яна пачала ўжывацца ва ўнутрыдзяржаўным справаходстве?

А.Ж.: Пачынаючы ад Крэўскай уніі 1385 года лаціна пачынае ўжывацца і ў справаходстве.

С.Ш.: І адукацыя. Ці гэтым сфера бытавання лацінскай мовы на беларускіх землях і абмяжоўвалася? Ці выходзіла яна за «каталіцкія межы»?

А.Ж.: Па-першае, лаціна вельмі актыўна ўжывалася ў судах. Пра гэта

сведчыць вялікая колькасць судовых кніг, што захаваліся да сёння. Нават калі перагледзець «Гістарычны слоўнік беларускай мовы», мы знойдзем там вялікую колькасць тэрмінаў, якія цалкам узятыя з лаціны.

С.Ш.: Пазней лаціну шмат дзе выцесніла польская мова, але лаціна засталася мовай адукаваных людзей...

А.Ж.: Скажам так: на сярэдзіну XVIII стагоддзя лаціна надалей была ў шырокім ужытку. Па-першае, была вельмі развітая сістэма адукацыі – перш за ўсё дзякуючы езуітам. На той

Не пакідайце ж мовы нашай лацінскай!

Алесь Жлутка пра пошукі Скарынавай магілы
і лацінізацыю Беларусі

Старшы навуковы супрацоўнік Інстытута гісторыі НАН Беларусі Алесь Жлутка – адзін з вядучых беларускіх лаціністаў. Сёлета ў рамках грамадскай ініцыятывы па пошуках і выданні дакументаў, звязаных з жыццём і творчасцю Францыска Скарыны, наведваў некалькі гарадоў Скарынавага шляху.

час – к сярэдзіне XVIII стагоддзя – на тэрыторыі сённяшняй Беларусі існавала 17 толькі езуіцкіх навучальных устаноў, 10 з якіх былі вышэйшага ўзроўню, г.зн. з навучаннем тэалогіі, якая заўсёды залічалася да найвышэйшай ступені адукацыі.

Езуіцкія выкладчыкі выкладалі і ва ўніяцкіх школах пры базільянскіх кляштарх.

Лаціна ўжывалася ў касцёлах, у судах, нават у прыватнай перапісцы. Шляхта, якая лічыла сябе нашчадкамі Палямона, успрымала лаціну як сваю мову. Таму на нашых тэрыторыях лаціна трымалася даўжэй, чым на польскіх землях. Калі ў 1773 годзе адбывалася касацыя езуіцкага ордэна на тэрыторыі Рэчы Паспалітай, адукацыйную справу пачалі браць на сябе іншыя каталіцкія ордэны. Тады была ўведзеная ў дзеянне адукацыйная сістэма Канарскага, навучанне ў школах мелася быць пераведзенае на польскую мову, і вось шляхта на тэрыторыі ВКЛ супраціўлялася гэтай моўнай змене.

С.Ш.: Ну так, унукі Палямона...

А.Ж.: Так што лаціна на нашых землях была папулярная і запатрабаваная. Была нават прымаўка: «Хто ня ўмее па лаціне – мусіць пасвіць свінні».

Літаратура, фальклор, гумар

С.Ш.: Што можна сказаць пра лацінскамоўную літаратуру на беларускіх землях? Узнікненне, узлёт, заняпад, найяскавейшыя творы?

А.Ж.: Перш за ўсё Мацей Казімір Сарбеўскі. Пасля «найэлегантнейшы з паэтаў» – Міхал Карыцкі, чый зборнік паэзіі выйшаў пасмяротна ў Полацку ў 1817 годзе.

С.Ш.: Чаму яны сёння фактычна забытыя? У Літве іх творы выдаюцца, у

кнігарнях цэлыя паліцы, а ў Беларусі...

А.Ж.: Ну, у нас таксама выдаваліся і выдаюцца. Не так даўно Жанна Некрашэвіч выдала «Прускую вайну» Яна Вісліцкага з факсімільным тэкстам і перакладам на беларускую мову. Пастаянна выдаецца і перавыдаецца Гусоўскі, існуе ўжо некалькі перакладаў «Песні пра зубра», у тым ліку і светлай памяці Уладзіміра Шатона.

С.Ш.: Ці існаваў у Беларусі нейкі лацінскі фальклор – гумар, жарты, прымаўкі, вершы?

А.Ж.: Яшчэ й да сёння захаваліся жарты са старых часоў нахштат: прыязджае да бацькі ў вёску сын, вучань нейкай, можа, езуіцкай установы, і бацька пытаецца: «Ну, сынку, чаму ты там навучыўся?». Той кажа: «Ну вось, навучыўся на лаціне гаварыць». Бацька: «Ну як па лаціне вілы?». Сын, доўга не думаючы, кажа: «Вілантус». А бацька: «Ну дык бяры вілантус і кідай гнянтус на вазантус!».

Калі я працаваў са школьнымі спыткамі, дзе вялі запісы студэнты езуіцкіх навучальных устаноў, даводзілася сутыкацца з цікавымі надпісамі. Запомнілася такое: «Nec liber est meus, testis est Deus, qui illum cariat».

Заняпад...

С.Ш.: Калі лацінская мова ў Беларусі заняпала? Калі пачалася «сённяшняя сітуацыя»?

А.Ж.: Першым ударам была касацыя езуіцкага ордэна, пасля ліквідацыя каталіцкіх кляштароў на тэрыторыі Беларусі. Ну а другі – смяротны – удар прыйшоў з бальшавіцкай рэвалюцыяй, калі зніклі класічныя гімназіі.

С.Ш.: Наколькі выпускнікі класічнай гімназіі царскіх часоў быў падрыхтаваны, каб чытаць па-лацінску?

А.Ж.: Думаю, не горш, чым выпускнікі сённяшніх універсітэтаў... Але гэтая сістэма была ўзятая якраз з езуіцкай адукацыі, а пазней на яе ўплывала адукацыйная сістэма Нямецкай імперыі, якая ў прынцыпе, таксама шмат у чым базавалася на езуіцкай.

С.Ш.: Значыць, калі ў 1921 годзе, пасля сямі гадоў Першай сусветнай вайны і ўсіх расійскіх рэвалюцыяў і пераваротаў, Беларусь ачулася да жыцця, ніякай лаціны там ужо не было? І як доўга працягваўся такі стан?

А.Ж.: Лаціна яшчэ фрагментарна выкладалася на філфаках і гістфаках і ў спецыяльных медычных навучальных установах. Але гэта былі ўжо вельмі вузкія колы. Нават тую сотню крылатых лацінскіх выслоўяў, якім вучылі на тых факультэтах, іх выпускнікі потым часта ўжывалі з памылкамі...

...і адраджэнне

С.Ш.: Ці назіраецца хоць якое паляпшэнне ў выкладанні лаціны за апошнія дзесяцігоддзі? У параўнанні з савецкім часам?

А.Ж.: На пачатку 1990-х гадоў былі створаны кафедры класічнай філалогіі ў БДУ і ў Гродзенскім універсітэце. Аднак ад таго, што выпускнікі пасля сканчэння ўніверсітэта не могуць знайсці сабе працы, бо лаціна не выкладаецца ў сярэдніх навучальных установах, сітуацыя застаецца складаная. Наколькі я ведаю, прыём на аддзяленні класічнай філалогіі адбываецца раз на пяць гадоў. Паводле дыплама яны атрымліваюць паралельна іншую спецыяльнасць, у БДУ гэта руская філалогія.

С.Ш.: А чым выпускнікі класічнай філалогіі ўвогуле займаюцца? Куды тыя пяць чалавек раз на пяць гадоў урэшце трапляюць?

А.Ж.: Некаторыя выкладаюць ва ўніверсітэтах – напрыклад, у БДУ, у лінгвістычным універсітэце. З гродзенскіх пару чалавек апынуліся за межамі Беларусі. Адна дзяўчына цяпер у Польшчы і ўдзельнічае ў праекце даследавання антычнай спадчыны ў літаратуры і пісьмовасці, заснаваным яшчэ прафесарам Аксерам. Адна выпускніца Беларускага гуманітарнага ліцэя, вучаніца Уладзіміра Шатона, працуе ў Вроцлаве, нядаўна яна абараніла доктарскую дысертацыю і выкладае там лаціну як жывую мову.

С.Ш.: Лаціна як жывая мова, *latina viva* – ці ў Беларусі калі-небудзь былі спробы завесці такую мову на лаціну як мову штодзёншчыны?

А.Ж.: Былі і, спадзяюся, яшчэ будуць. Была задумана стварыць такі гурток, але пакуль што рукі да гэтага не дайшлі. Мяне увесць час падбівае на гэта адзін мой добры сябра, думаю, што можна будзе знайсці яшчэ 4-5 чалавек.

Паводле «Радзіё Свабода»

Удакладненне ад рэдактара. Алесь Жлутка з мэтай пошуку новых (невядомых) звестак аб жыцці і дзейнасці Францыска Скарыны знаходзіўся ў Чэхіі як сябра ініцыятывы, створанай грамадскімі арганізацыямі: Беларускага фонду культуры, Згуртавання беларусаў свету «Бацькаўшчына», касцёл Св. Сымона і Св. Алены ў Мінску пры падтрымцы Інстытута гісторыі НАН Беларусі і Нацыянальнай камісіі Рэспублікі Беларусь па справах ЮНЕСКА. Разам з А. Жлуткам Прагу і Чэскі Крумлаў наведвалі з гэтай мэтай старшыня грамадскай ініцыятывы, намеснік старшыні Беларускага фонду культуры Анатоль Бутэвіч і ксёндз-пробашч касцёла Св. Сымона і Св. Алены Уладзіслаў Завальнюк.

«Краязнаўчая газета» і надалей будзе інфармаваць чытачоў аб гэтых пошуках у архівах і музеях Чэхіі, Польшчы і іншых краінаў, дзе магчымыя знаходкі, а з імі і адкрыцці новых сведчанняў аб нашым першадрукарку.

Уладзімір Гілеп, старшыня ГА «Беларускі фонд культуры», сябра грамадскай ініцыятывы

Давыд-Гарадок і Тураў – супольныя творчыя планы

Шлях маёй вандроўкі ляжаў у старажытны Давыд-Гарадок, што ў Столінскім раёне, а перад гэтым я наведаў вёскі Вялікі Малешаў, Альшаны, Рэмель. Увесну тут кіпіць праца, і Століншчына прыгажэе. Разлілася рака Гарынь, зазеленелі лугі, вакол цудоўныя краявіды, а калі стаіш на мосце, здаецца, што плывеш па вулачках Давыд-Гарадка.

Я сабраў немалую колькасць мясцовых песень, паданняў, абрадавых дзеянняў. Добра сустрэлі мяне ў гарвыканкаме, намеснік старшыні Валеры Кавалец раскажаў пра падрыхтоўку да абласных Дажынак. З захапленнем прагледзеўшы фотаальбом, які стварылі фотамастакі Ірына і Яўген Бурдуковы, Валеры Пятровіч вырашыў запрасіць іх на Століншчыну. Я ж арганізую на свяце новую пляцоўку «Давыд-гарадоцкія драмікі-бульбянікі»: там будуць пячы, падсмажваць, смажыць бульбяныя прысмакі.

Потым я сустрэўся з дырэктарам гарадскога Дома культуры. Міхась Шыкунец распавядаў пра традыцыі, аб народнай мудрасці, спыніўся на мясцовым свяце «Конікі» (якім, між іншым, зацікавіліся ў Міністэрстве культуры Беларусі). Пагаварылі мы і пра пляцоўку, дзе будуць гатаваць драмікі, – думалі, як зрабіць, каб не толькі пад'есці на свяце можна было, але і патанчыць, павесяліцца.

Падтрымана таксама мая прапанава стварыць Дом абрадавай традыцыі палешукоў. А паколькі Давыд-Гарадок і Тураў сталі бадай што братамі і ў працы, і ў святах, то і цэнтр «Матуліна хата» мы дамовіліся аб'яднаць на два раёны. У планах – стварэнне ў Тураве рознаўзроставай школы спеваў і народна-побытавага танца, сучаснай харэграфіі, а яе філіялы плануецца адкрыць у вёсцы Азяраны Жыткавіцкага раёна і ў Давыд-Гарадку.

Фота Васіль С. ЛІКОВА

Размаўляюць М. Котаў і С. Скарапацкі (крайнія злева і справа адпаведна)

Дарэчы, у Тураве старшыня гарвыканкама Сяргей Скарапацкі паказаў мне, дзе размесціцца Дом традыцыяў народнай творчасці і абрадавага дзеяння «Матуліна хата», які можа стаць філіялам мясцовага краязнаўчага музея. Кіраўніком жа стане карэнны ту-

равец, былы артыст ансамбля танца «Прыпяць» Іван Матох. Нам трэба зберагаць роднае слова, беларускія традыцыі, і добра, што ёсць людзі, якія імкнуцца гэта зрабіць.

Мікола КОТАЎ,
пазаштатны карэспандэнт

Памятаюць дарогі салдата...

Усё далей адыходзяць у гісторыю падзеі Вялікай Айчыннай вайны. Няшмат засталася тых, хто крок за крокам праз усе страты набліжаў Перамогу. Таму ўсё даражэй і бліжэй нашаму сэрцу робяцца ветэраны, героі і сведкі вайны, а таксама іх успаміны, іх боль і памяць.

Часта ўспамінаю майго суседа, ветэрана Вялікай Айчыннай вайны Мікалая Кузьміча Нізкага. Ён нарадзіўся ў Рэдкавічах, гадаваўся ў шматдзетнай працавітай сям'і. Марыў стаць настаўнікам. Часта ўяўляў, якім будзе яго першы ўрок у якасці настаўніка і як павядзе вучняў па прыступках ведаў. У 1934 г. прайшоў навучанне на аднагодковых курсах пры раённым аддзеле адукацыі і быў накіраваны на працу ў Старобінскі раён. Пяць гадоў Мікалай Кузьміч загадваў Кутняўскай пачатковай школай. Незадоўга да вайны завочна скончыў Слуцкае педагагічнае вучылішча, а ў 1939 г. маладога настаўніка прызвалі ў Чырвоную Армію.

На службу трапіў у дапаможны дывізіён запаснога артылерыйскага палка. Неўзабаве М. Нізкага разам з некалькімі саслужыўцамі накіроўваюць на службу ў артылерыйскі полк 16-й стралковай дывізіі, дзе Мікалай Кузьміч быў курсантам палкавой школы.

15 чэрвеня 1941 г. М. Нізкага прызначылі памочнікам камандзіра ўзвода асобнага артылерыйскага дывізіёна стралковай дывізіі, што знаходзілася ў Эстонскай ССР, а праз некалькі дзён накіравалі ў Латвійскую ССР, дзе фармавалася артылерыйская частка рэзерву галоўнага камандавання. 22 чэрвеня наваколле ўскалыхнула страшная навіна – вайна. І ўжо ў другой палове дня зброю атрымалі ўсе падраздзяленні.

Войскі тэрмінова накіравалі ў бок Каўнаса. Часта прыпамінаў ветэран свой першы бой: «Вельмі хваляваўся, здавалася, што кожная варожая куля ляціць менавіта ў мяне. Потым, у ліхаманцы бою, страх кудысьці знік, а на змену яму прыйшла спакойная развага. Напэўна, служба ў палкавой школе навучыла канцэнтравальную волю і розум».

Цяжкім для Мікалая Кузьміча быў бой напрыканцы лета 1941 г. пад Каўнасам, дзе куля трапіла яму ў правае плячо. Белая заслона імкліва закрыла ўсё перад вачыма... Ачуняў на бальнічным ложку. Пасля лячэння М. Нізкага адправілі ў запасны артылерыйскі полк, што размяшчаўся паміж Гатчынай і Ленінградам. Разам з іншымі байцамі абсталёўваў

М. Нізкі з праўнучкамі перад сваёй хатай

месцы для ўстаноўкі супрацьтанкавых гарматаў, рабіў бліндажы.

У адным з баёў Мікалай Кузьміч атрымаў цяжкае раненне і кантузію. У шпіталі з яго цела дасталі некалькі асколкаў, але не ўсе, бо пазней па начах нылі старыя раны з асколкамі ад варожага «падарунка». Амаль год лячыўся ў Ленінградскім ваенным эвакуацыйным шпіталі. 15 верасня 1942 г. вярнуўся ў строй і стаў памочнікам камандзіра 138-га гвардзейскага стралковага палка 48-й дывізіі, які размяшчаўся ў Падмаскоўі. Пазней Мікалая Кузьміча накіравалі ў Варонежскую вобласць, а затым вызвалілі Украіну, Венгрыю. Там сустрэў Мікалай Кузьміч Дзень Перамогі.

За выдатную службу М. Нізкі далі кароткатэрміновы водпуск. Прыехаўшы дадому, ён не пазнаў Рэдкавічы, бо амаль усю вёску немцы спалілі за сувязь жыхароў з партызанамі. Не ўцалела і хата Нізкіх – сям'я жыла ў цеснай зямлянцы. Прабыўшы дома 20 дзён, малады сяржант вярнуўся ў сваю вайсковую часць. Але служыць давялося нядоўга: у канцы 1946 г. Мікалай Кузьміч

захварэў, яго накіравалі на лячэнне, а потым дэмабілізавалі з другой групай інваліднасці.

М. Нізкі вярнуўся на Любаншчыну. У 1947 г. узначаліў пачатковую школу ў вёсцы Чацэнск, што знаходзілася непадалёк Рэдкавічаў. Праз два гады яго ўзнагародзілі знакам «Выдатнік народнай асветы» і перавялі ў Рэдкавіцкую сярэдняю школу.

«Вельмі цяжка было працаваць, – успамінаў наш зямляк. – Не хапала падручнікаў, сшыткаў, алоўкаў, школа не поўнаасцю была ўкамплектаваная педагагічнымі кадрамі, там я выкладаў геаграфію, біялогію, чарчэнне, маляванне, працоўнае навучанне. Але паступова сітуацыя мянялася да лепшага. Галоўнае, што ў той час моладзь была вельмі актыўнай, імкнулася да ведаў».

Тут, у роднай вёсцы, сустрэў былі франтавік сваё каханне: «Ажаныўшыся з Любаю, пачаў будаваць уласную прасторную хату, заводзіць гаспадарку.» Нарадзіліся трое дзяцей: Тамара, Галіна, Уладзімір. Ганарыўся імі бацька: «Добрымі, спагадлівымі выраслі... Мая жонка Любоў Сцяпанавна была цудоўнай жанчынай і маці».

Мікалай Кузьміч з 1948 па 1979 г. нязменна выбіраўся дэпутатам Сарочскага сельскага Савета. Некалькі гадоў запар быў намеснікам старшыні сельвыканкама. У 1976 г. атрымаў медаль «Ветэран працы» дадаткам да папярэдніх ордэна Айчыннай вайны I ступені, медала «За баявыя заслугі», «За перамогу над Германіяй» і іншых ўзнагародаў.

Вельмі радаваўся ветэран, калі да яго заходзілі вучні з Рэдкавіцкай школы, бо яму было што ўспомніць і раскажаць дзецям. Нездарма ж яны, затаіўшы дыханне, слухалі яго шычырыя апаведы.

На жаль, не дачакаўся Мікалай Кузьміч 70-годдзя Перамогі, пайшоў з жыцця. З павагай успамінаюць яго аднавяскоўцы, а вучні Рэдкавіцкай СШ сабралі і захоўваюць у краязнаўчым музеі цікавыя матэрыялы пра яго жыццё.

Марыя СЛІВЕЦ,
бібліятэкар Рэдкавіцкай
сельскай бібліятэкі,
Любанскі раён

Ветэран і сябры дзіцячага аатарскага аб'яднання «Сіняя зорка» з кіраўніком М. Слівец

Бібліятэчныя работнікі Бярэзіншчыны нядаўна зладзілі акцыю-марафон «Бярэзінскія аграгарадкі чытаюць паэтычныя радкі». У розных людных месцах адбыліся імправізаваныя народныя паэтычныя чытанні.

Асаблівы акцэнт удзельнікі рабілі на паэзію сёлетняга юбіляра Янкі Купалы. Балявы нерв ягонай паэзіі прыцягвае ўвагу новых і новых пакаленняў, робіць яе сучаснай і актуальнай. Радкі верша «Хто ты гэты?» блізкія кожнаму:

- Хто ты гэты?
- Свой, тутэйшы.
- Чаго хочаш?
- Доля лепшая.
- Якой доля?
- Хлеба, солі.
- А што болей?
- Зямлі, волі.

Хлеба, солі, рыфмай, вершай

Многія ягоныя вершы – не проста роздум пра гістарычны шлях, пройдзены беларусамі, а ўнутраны стан душы творцы, яго грамадзянская сутнасць, напоўненая глыбокім філасофскім роздумам аб будучыні беларускага народа, яго дзяржаўнасці.

Лідарам акцыі-марафона па працягласці і ахопе насельніцтва стаў аграгарадок Пагост. Тут чытанні прайшлі на базе школы з удзелам настаўнікаў-філолагаў і пачатковых класаў. Гучалі вершы Янкі Купалы, Якуба Коласа, М. Багдановіча, П. Панчанкі, Н. Гілевіча, Р. Барадуліна. У Брадцы работнікі бухгалтэрыі ААТ «Брадзец» прачы-

талі сатырычныя вершы земляка Міхася Скрыпкі, сёлетняга 110-гадовага юбіляра. Пад лозунгам «Наш хлеб духоўны – паэзія» прайшлі імправізаваныя паэтычныя чытанні з удзелам прадаўца магазіна і наведнікаў крамы (тут асабліва вылучылася Ганна Кніга). Лешніца вызначыла 14 самых яркіх чытальнікаў. Тон паэтычным чытаннем задавалі настаўнікі і выхавальнікі мясцовай школы-сада. На ўсю моц гучалі паэтычныя радкі Р. Барадуліна, Янкі Купалы, Р. Баравіковай і інш. Далучыліся таксама культработнікі Лешніцкага СДК. Самая маленькая ўдзельніца чытанняў – другаю класніца Віка Ба-

ран – прачытала на памяць верш Якуба Коласа «Вясна». Аграгарадок Паплавы годна прадставілі загадчыца ФАПа Тамара Семец, упраўляючы справамі Паплаўскага сельсавета Ганна Якавенка, настаўнік Аляксандр Керын, школьніцы Дар'я Шахрай і Іна Аўтуховіч. Сярод прыхільнікаў паэзіі ў Любушанах самымі яркімі былі сябры жаночага клуба «Спадчына» мясцовага СДК. А на ФАПе ўчытанне ўключыліся і работнікі медустановаў, і наведнікі. У школе аг. Багушэвічы праявілі сябе шасцікласнікі і іх класны кіраўнік, сярод дарослых чытанні прайшлі з работнікамі сельсавета і сябрамі жаночага аматарскага аб'яднання «Хатнічак» мясцовай бібліятэкі-клуба. У аг. Косаўка месцам паэтычных чытанняў стала бібліятэка. Школьнікі прадставілі сапраўдны тэатр аднаго верша. Паэтычныя чытанні ў Ушы прайшлі на базе паштовага аддзялення пад лозунгам «Паэзія – для ўсіх і кожнага». Выступілі не толькі работнікі пошты, але і шматлікія наведнікі. Уразіла землякоў дэкламаванне былога бібліятэкара Ушанскай бібліятэкі, маці воіна-афганца Фаіны Мікалаеўны Шумскай і Мікалая Тоўкача.

Эстафетны марафон-акцыя «Бярэзінскія аграгарадкі чытаюць паэтычныя радкі» пацвердзіў факт: у нас не мялеюць рады прыхільнікаў добрага паэтычнага слова.

*Ірына СЯМАШКА,
метадыст Бярэзінскай ЦРБ*

Беларусы ў свеце

Гісторыя і культура падляшскіх беларусаў

У красавіку ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі Інстытутам Польскім у Мінску сумесна з Свята-Петра-Паўлаўскім саборам Мінска, Брацтвам у гонар Віленскіх пакутнікаў Антонія, Іаана і Яўстафія была арганізавана прэзентацыя дзейнасці выдавецтва «Музея малой бацькаўшчыны ў Студзіводах» (Бельск-Падляшскі, Рэспубліка Польшча).

Этнаграфічны музей трыццаць гадоў таму стварыў у сваёй хаце сябра беларускай дыяспары Падляшша 18-гадовы Дарафей Фіёнік, захоплены гісторыяй і культурай польскіх беларусаў.

За час існавання музея ў Студзіводах пераўтварыўся ў значны культурны цэнтр, дзе адзначаюцца народныя святы, ладзяцца фальклорныя фестывалі, у якіх удзельнічае шырокае кола зацікаўленых як з польскага боку, так і з замежжа.

Цягам апошніх двух дзесяцігоддзяў музей актыўна падтрымлівае і развівае беларуска-польскае культурнае супрацоўніцтва, у тым ліку ў межах фестывалю «Там па маёвай росі», «Алень па бору ходзіць», Дзён славянскага пісьменства і інш.

Стваральнікам музея Д. Фіёнікам сабраны вялікі архіў гісторыі беларусаў Падляшша, дзе захоўваюцца таксама аса-

бістыя фонды. Дзесяць гадоў пры музеі дзейнічае выдавецтва, якое выпускае навуковыя і навукова-папулярныя выданні па гісторыі і культуры беларусаў Падляшша, аўдыядыскі традыцыйных фальклорных калектываў і асобных выканаўцаў, запісаў беларускіх спектакляў.

За гэты час выдадзена больш за 20 манаграфічных кніг, прыкладна 15 кружэлак, 54 перыядычныя краязнаўча-культурныя тамы зборніка паўгадавіка «Бельскі гасцінец». Мова выданняў – беларуская літаратурная, падляшская (якую можна аднесці да старабеларускай) і польская. Асноўныя крыніцы інфармацыі – архівы Беларусі, Расіі, Польшчы, Украіны, Літвы, царкоўныя летапісы, мемуары і інш. Тэматыка – гісторыя, культура, краязнаўства, мова беларусаў Падляшша.

У рамках серыі «Гісторыя і культура падляшскіх беларусаў» пабачылі свет чатыры кнігі, прысвечаныя розным аспектам беларускай культуры на Падляшшы, беларуска-польскім памежжы, а таксама знакавым персаналіям і важным гістарычным падзеям («Міста в гісторыі і культуры пудлашскіх біелорусув», «Бежанства. Дарогі і павароты. 1915–1922», «Бельскі Сойм Велікі року Бо-

Сяргей Выскварка і Дарафей Фіёнік

жого 1564»). У студзені 2017 года выйшла новая кніга гэтай серыі – «Айцец Канстанцін Байко. Духаўнік. Настаўнік. Лекар». Яна пра выдатнага праваслаўнага святара з Падляшша, на фоне жыцця якога апісаная ўся гісторыя тамтэйшай беларускай праваслаўнай царквы. Кожная з кніг падрыхтаваная на багатым архіўным матэрыяле, успамінах мясцовых жыхароў, выдатна праілюстраваная. Чарговае 600-старонкавае выданне, што рыхтуе Д. Фіёнік, прысвечанае памяці

беларускіх яўрэяў, якія жылі на Падляшшы да Першай сусветнай вайны.

У маі ў Студзіводах адбудзецца фестываль славянскага пісьменства, на які Д. Фіёнік гасцінна запрасіў прысутных.

*Наш кар.
Фота Наталі КУПРЭВІЧ*

Хор імя Аляксандра Рашчынскага

Калекцыянерам, і не толькі

Прысвячаецца правам дзяцей

Выйшла марка № 1171, прысвечаная 70-годдзю Дзіцячага фонду ААН (ЮНІСЕФ). Дызайн мініяцюры зрабіла Таццяна Кузняцова. Памер маркі 52 x 29,6 мм, друкавалася ў малых аркушах (па 6 асобнікаў) з па-мастацку аздобленымі палямі. Наклад маркі 42 тыс. асобнікаў.

Дзіцячы фонд ААН (ЮНІСЕФ) – найбуйнейшая ў свеце арганізацыя, што абараняе правы дзяцей больш як у 190 краінах свету. Міжнародны надзвычайны фонд дапамогі дзецям быў створаны ў снежні 1946 г. па рашэнні Генеральнай Асамблеі ААН. Мэтаю было аказанне дапамогі дзецям, якія пацярпелі пад час Другой сусветнай вайны, тэрмін дзеяння фонду быў абмежаваны. У 1953 г. ААН пашырыла круг дзейнасці арганізацыі і падоўжыла тэрмін яе паўнамоцтваў на нявы-

значаны час. Фонд атрымаў новую назву – Дзіцячы фонд ААН з захаваннем абрэвіятуры ЮНІСЕФ. Штаб-кватэра фонду размешчана ў Нью-Ёрку. У 1965 г. Дзіцячы фонд ААН атрымаў Нобелеўскую прэмію міру. Пад эгідай UNICEF праходзіла праграма «Год дзіцяці» ў 1989 г. У 1997 г. у Мінску было адкрытае Прадстаўніцтва ЮНІСЕФ. У снежні 2007 г. у Нью-Ёрку было падпісанае Асноўнае пагадненне аб супрацоўніцтве паміж Рэспублікай Беларусь і ЮНІСЕФ. Асноўныя на-маганні ў нашай дзяржаве накіроўваюцца на абарону правоў, стварэнне магчымасцяў для развіцця дзяцей да 8 гадоў, дзяцей-інвалідаў, тых, хто за-

стаўся без бацькоўскай апекі, падлеткаў, якія маюць канфлікты з законам, а таксама дзяцей і жанчынаў, якія перажылі гвалт і/або сталі сведкамі яго.

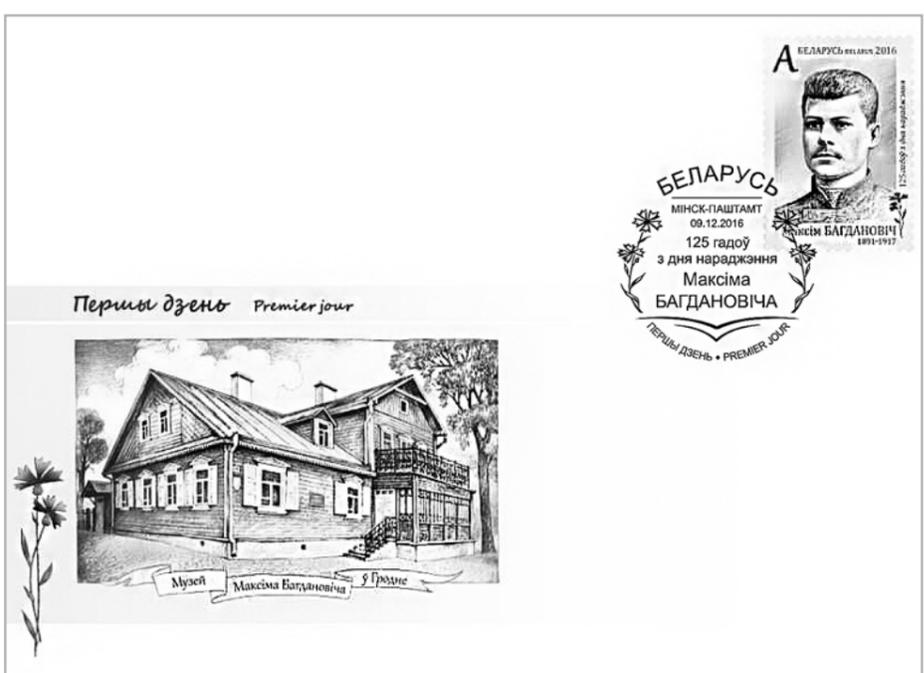
У дзень выхаду паштовай маркі ў абарачэнне ў паштовым аддзяленні сувязі № 1 г. Мінска (магазін «Філатэлія») праводзілася спецыяльнае гашэнне на канверце «Першы дзень». Дызайн спецштэмпеля і канверта Т. Кузняцовай. Марка і канверт «Першы дзень» надрукаваныя з лагатыпам 70-годдзя ЮНІСЕФ.

Вершы на марцы

Вечна маладому Максіму Багдановічу з нагоды 125-годдзя прысвечаная марка № 1172. Намалюваў мініяцюру Мікалай Рыжы, дызайн – Алены Мядзведзь. Памер маркі 26x37 мм, наклад 54 тыс. асобнікаў, друкавалася ў малых аркушах па 6 штук (палі маюць факсімільнае паэта, выяву васілька і памятны надпіс).

Нагадаем, што М. Багдановіч быў адным з пачынальнікаў новай беларускай літаратуры, узбагаціў яе вершаванымі формамі і тэматычнымі накірункамі, першым перанёс на беларускую моўную глебу шэраг класічных формаў вершаскладання, а таксама перакладаў на беларускую мову творы тагачасных заходнееўрапейскіх паэтаў, якія цяпер лічацца сусветнымі класікамі. Творы яго самога перакладзеныя на некалькі дзясяткаў моваў свету. Частка перакладаў з'явілася ў выданні Беларускага фонду культуры да 120-годдзя класіка (трыма кнігамі выдадзеныя «Раманс», «Слуцкія ткачыкі», «Пагоня» на 10 мовах свету). На ягоныя вершы ствараліся музычныя творы, частка з якіх сталі народнымі («Лявоніха», «Слуцкія ткачыкі», «Зорка Венера» ды інш.). Жыццю і творчасці класіка прысвечаныя мастацкія творы і навуковыя працы, мастацкія і дакументальныя фільмы. Ягоным імем названыя вуліцы ў сталіцы і ўсіх абласных цэнтрах нашай краіны, а таксама ў Ніжнім Ноў-Гарадзе, Яраслаўлі, Ялце ды інш. населеных пунктах.

У дзень выхаду маркі ў абарачэнне на паштамце Мінска праводзілася спецыяльнае гашэнне на канверце «Першы дзень». Мастак спецштэмпеля і канверта М. Рыжы, дызайн – А. Мядзведзь.

Папулярны занятак

Посткросінг – міжнародны анлайн-праект, дзякуючы якому можна абменьвацца паштоўкамі і маркамі з людзьмі з розных куткоў планеты. Неабходна толькі зарэгістравацца на сайце www.postcrossing.com і выконваць нескладаныя правілы. Трэба адправіць паштоўкі пяці жыхарам розных краінаў, адрасы якіх прапануе сістэма сайта. Як толькі першая паштоўка дойдзе атрымальніку (і той зарэгіструе яе код на сайце), вы можаце атрымаць яшчэ адрас, а ў гэты час нехта адправіць паштоўку вам.

Такому папулярнаму апошнім часам занятку беларуская пошта прысвяціла чарговую марку «Удачы ў посткросінгу!». На мініяцюры № 1173 адлюстраваная радасць атрымання паштоўкі, змешчанае пажаданне. Дызайн выдання Марыны Віткоўскай. Памер маркі 32x31 мм, наклад 90 тыс. асобнікаў; надрукаваная ў малых аркушах па 9 штук.

У дзень выхаду ў абарачэнне ў аддзяленні паштовай сувязі № 1 г. Мінска (магазін «Філатэлія») праводзілася спецыяльнае гашэнне на канверце «Першы дзень» (дызайн іх распрацавала М. Віткоўская).

Дзякуем за дапамогу ў падрыхтоўцы матэрыялаў рубрыкі супрацоўнікам выдавецкага цэнтра «Марка» РУП паштовай сувязі «Белпошта»

Шчасце – жыць для людзей

Уздоўж

2. «... створаны для шчасця, як птушка для палёту». У. Караленка. 7. «Імкнемся мы ўвесь ... кудысьці, // Бяжым па шчасце ў дальні свет». З верша І. Матусевіч «Сакрэты шчасця незямнога». 8. «Анёле Божы, // Сябар легкакрылы, // Хай шчасця ... // Вітае па зямлі!». З верша А. Хацкевіч «Хай шчасця ... вітае па зямлі!». 9. Месца, дзе растаў снег і агалілася зямля. 10. Вузкая пратаптаная дарожка. 11. Падлетак мужчынскага полу. 14. «У жыцці ёсць толькі ... шчасце – жыць для людзей». М. Чарнышэўскі. 16. І ... наводзіць на грэх (прык.). 18. Чалавек – ... свайго шчасця (прык.). 20. Жук-караед. 24. Нара крата. 25. «Для маці старэнькай ёсць шчасце без меры, // Калі ..., дачка завітаюць у дзверы». З верша Л. Валодзька «Пра шчасце». 26. «Шчаслівага жыцця няма, ёсць толькі шчаслівыя ...». А. Тэр'е. 27. «... – шчасце, а не

грэх. // Хачу я быць шчаслівым». З верша В. Сабалеўскага «... – шчасце, а не грэх».

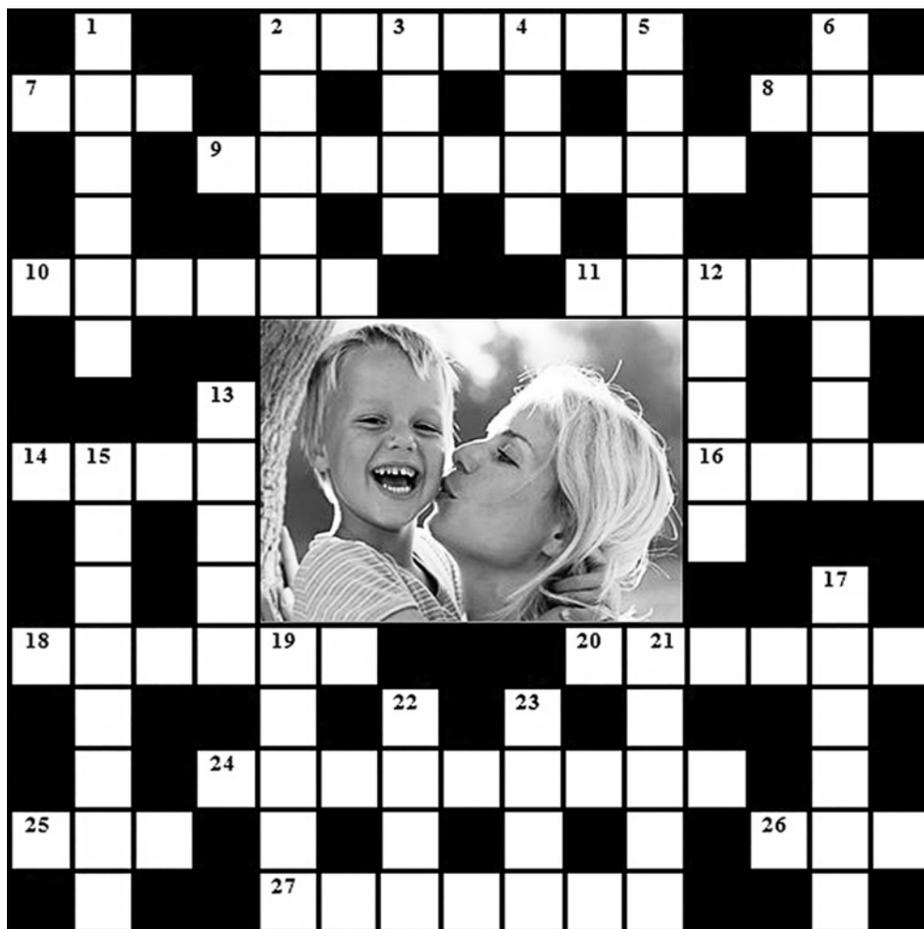
Упоперак

1. «Шчасце – гэта добрае здароўе і дрэнная ...». А. Швейцэр. 2. Невялікая вадаплаўная птушка. 3. Вясна – маці, а ... – бацька (прык.). 4. Чые поле, таго і ... (прык.). 5. Лінія сувязі, камунікацыі. 6. Шчаслівы той, у каго чыстае ... (прык.). 12. Жаночае імя; часопіс для жанчынаў. 13. Шчасце без розуму – дзіравая ... (прык.). 15. Той, хто дае парады. 17. Каму добра жывецца, у таго і ... нясецца (прык.). 19. Аўтар лірычных літаратурных твораў. 21. Тое, што і ранак; «Сорак пакутнікаў. Хмурае ... // Бусел вярнуўся на Звеставанне». З верша В. Гардзея «Сорак саракоў». 22. Вялікая птушка. 23. Прыйшло шчасце, хоць у ... звані (прык.).

Склаў Лявон ЦЕЛЕС

Адказы на крыжаванку, змешчаную ў № 16

Уздоўж: 1. Красавік. 5. Багацце. 8. След. 9. Елка. 11. Маладосць. 12. Айва. 14. Плач. 16. Чын. 17. Ліс. 20. Квач. 21. Пано. 27. Закаханне. 29. Пліс. 30. Жаба. 31. Вавёрка. 32. Хітрасць. Упоперак: 2. Абед. 3. Водар. 4. Камар. 5. Бычок. 6. Госці. 7. Цялё. 8. Сабакка. 10. Авечка. 13. Вальнка. 15. Лісчка. 18. Паклёп. 19. Броўка. 22. Навар. 23. Матка. 24. Кажух. 25. Кнехт. 26. Ліса. 28. Фарс.

Май

10 – Калінін Мікалай Арцёмавіч (1937, Добрушскі р-н – 1974), рэжысёр тэатра і кіно, стваральнік фільмаў «Крушэнне імперыі», «Рудабельская рэспубліка», «Корцік», «Бронзавая птушка» і інш. – 80 гадоў з дня нараджэння.

10 – Панізнік Сяргей Сцяпанавіч (1942, Мёрскі р-н), паэт, аўтар шэрагу паэтычных зборнікаў (у т.л. і для дзяцей), перакладчык, журналіст, краязнавец – 75 гадоў з дня нараджэння.

11 – Баравікова Раіса Андрэеўна (1947, Бярозаўскі р-н), паэтэса, празаік, перакладчыца, лаўрэат Літаратурнай прэміі імя А. Куляшова (1987), Дзяржаўнай прэміі Беларусі (1994), спецыяльнай прэміі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь (1998) – 70 гадоў з дня нараджэння.

12 – Гулевіч Мікалай Юр'евіч (1947, Чачэрскі р-н), журналіст, публіцыст, выдатнік друку Беларусі – 70 гадоў з дня нараджэння.

14 – Жыновіч (Жыдовіч) Іосіф Іосіфавіч (1907, Пухавіцкі р-н – 1974), цымбаліст, дырыжор, кампазітар, педагог, народны артыст Беларусі і СССР, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі (1968), узнагароджаны двума ордэнамі «Знак Пашаны» – 110 гадоў з дня нараджэння.

16 – Жлоба Людміла Аляксандраўна (1947), архітэктар, якая працуе ў галіне ландшафтнай архітэктуры, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі СССР (1989) – 70 гадоў з дня нараджэння.

18 – Батракова Карына Пятроўна (1937), вучоны-гісторык, архівіст, заслужаны работнік культуры Беларусі – 80 гадоў з дня нараджэння.

20 – Фамін Віталь Міхайлавіч (1927, Рэчыцкі р-н), вучоны-гісторык, педагог, заслужаны работнік вышэйшай школы Беларусі – 90 гадоў з дня нараджэння.

20 – Галкоўскі Міхаіл Фёдаравіч (1942, Клімавіцкі р-н – 2010), артыст оперы, заслужаны артыст Беларусі – 75 гадоў з дня нараджэння.

21 – Астроўскі Арсен Георгіевіч (1897 – 1989), перакладчык, літаратуразнаўца, заслужаны работнік культуры Беларусі – 120 гадоў з дня нараджэння.

21 – Канавалава Ніна Мікалаеўна (1957, Добрушскі р-н), бібліятэкар, бібліяграф, уладальніца знака Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь «За ўклад у развіццё культуры Беларусі» (2013) – 60 гадоў з дня нараджэння.

22 – Аладава Алена Васільеўна (1907, Пружаны – 1986), мастацтвазнаўца, заслужаны дзеяч мастацтваў Беларусі, заслужаны дзеяч культуры Польшчы, узнагароджаная ордэнамі Дружбы народаў, «Знак Пашаны» – 110 гадоў з дня нараджэння.

У тэатры «Зьніч»

18 мая на сцэне лялечны монаспектакль «**Дзівосныя авантуры паноў Кубліцкага ды Заблоцкага**» Пятра Васючэнкі і Сяргея Кавалёва. Выканаўца Вячаслаў Шакалідо раскажа казку пра прыгоды двух паноў, якія нічога не хацелі рабіць і пайшлі ў свет лепшай долі шукаць.

Увечары будзе ісці монаспектакль «**Пяюць начлежнікі**» паводле аднайменнага аповядання пісьменніка Змітрака Бядулі. Аўтар інсцэніроўкі і выканаўца Галіна Дзягілева раскажа пра тое, што кожны чалавек пяе ў гэтым жыцці сваю песню. А ўсе мы начлежнікі таму, што ў снах марым аб жыцці... Рэжысёр-пастаноўшчык спектакля – Таццяна Пацай.

22 мая маленькіх гледачоў чакаюць на дзіцячым монаспектаклі-сустрачы «**Вясёлая каруселя**». Выканаўца – заслужаная артыстка Рэспублікі Беларусь Ларыса Горцава нібыта на чароўнай каруселі правядзе гледачоў па жыцці і творах паэта Артура Вольскага. Музыкальнае

суправаджэнне на цымбалах Алены Астравецкай.

Тым жа вечарам на сцэне паэтычны монаспектакль «**Не праклінай, што я люблю**» паводле вершаванага рамана Ніла Гілевіча «Родныя дзеці». Даследчык беларускага фальклору і побыту, тонкі знаўца жывой народнай гаворкі, Н. Гілевіч стварыў свое-

асаблівую паэтычную сюіту, дзе гарманічна знітаваліся гумарыстычныя ноты і шчымлівая музыка кахання, дзе чуюцца напевы роднай зямлі... На сцэне гэта перадаў выканаўца Мікалай Лявончык. Аўтар інсцэніроўкі і рэжысёр-пастаноўшчык – Галіна Дзягілева. Музыкальнае суправаджэнне Алены Літаш (цымбалы).

24 мая на сцэне романтичная манаопера «**Адзінокі птах**» аб жыцці і смерці Адама Міцкевіча. Гледачы ўбачаць, як невылечна хворы паэт, асэнсоўваючы на чужыне сваё жыццё, зноў перажывае значныя падзеі, узгадвае сустрачы з дарагімі яго сэрцу людзьмі. Выканаўца – Андрэй Марозаў, аўтар лібрэта і рэжысёр-пастаноўшчык – Галіна Дзягілева.

Спектаклі праходзяць у тэатральнай зале Культурнага цэнтра касцёла Св. Сымона і Св. Алены. Дзіцячыя пастаноўкі пачынаюцца а 15-й гадзіне, даросляў – а 19-й. Дадатковую інфармацыю можна атрымаць па мінскім тэлефоне: 331-75-53.

«Пяюць начлежнікі»

Малая краязнаўчая энцыклапедыя

(Пачатак у № 1 за 2003 год)

ПАЛЬКАВІЧЫ – гарадзішча жалезнага веку на правым беразе Дняпра, ва ўрочышчы Барсукова Горка, за 1 км ад в. Палькавічы Магілёўскага р-на. Размяшчаецца на мысе, выцягнутым з поўначы на поўдзень, пляцоўка няправільнай трохвугольнай формы памерам 75 – 80 х 35 – 40 м, вышыня над узроўнем яра 10 – 15 м. На поўдзень умацавана валам вышыняй 3 – 4 м, шырынёй 12 – 14 м. Уздоўж заходніх і ўсходніх бакоў пляцоўкі выяўленыя сляды 2 доўгіх шматкамерных жытлаў слупавой канструкцыі, пабудаваных на спецыяльна падрыхтаваных тэрасах. Кроквы аднаскільнай страхі перапляталіся тоўстымі прутамі і абмазваліся глінай. Унутры жытлаў размяшчаліся 7 агнішчаў дыяметрам 1 – 1,5 м, абкладзеныя камянямі. Каля вала знаходзілася каменная вымастка дыяметрам 3 м. Знойдзена кераміка культуры мілаградскай, зарубінецкай і штрыхаванай керамікі, у т.л. фрагменты гліняных пасудзінаў.

ПАЛЬМЕТА (франц. palmette) – арнаментальны матыў у выглядзе сіметрычнага стылізаванага веерападобнага ліста пальмы, кветкі аканта або брукмелі. Выкарыстоўваецца ў архітэктурным дэкоры і дэкаратыўна-ўжытковым мастацтве.

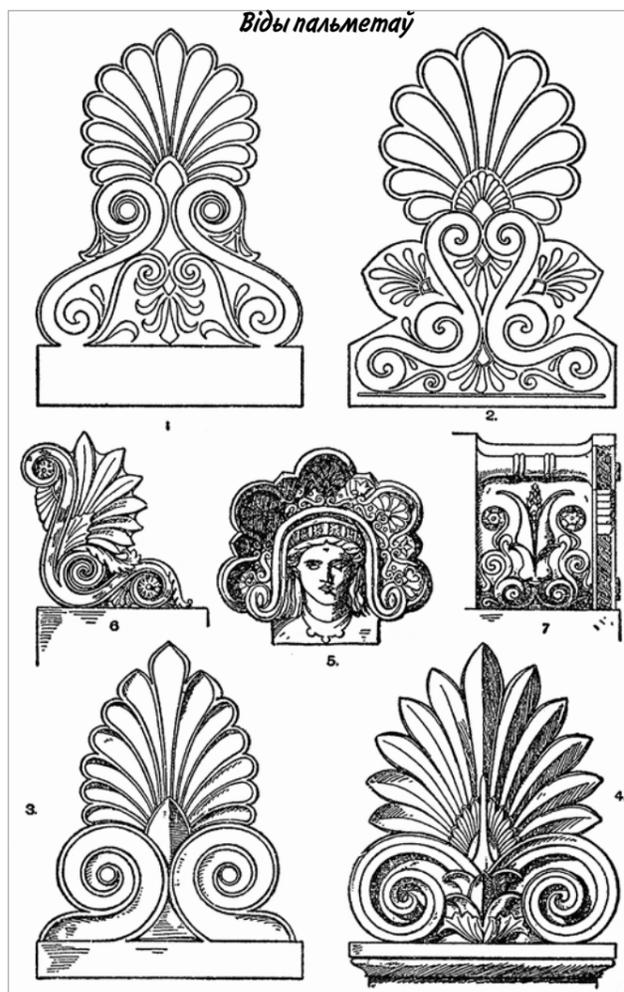
Упершыню матыў пальметы зарадзіўся ў Егіпце і ўяўляў сабой стылізаваную веерападобную кветку лотаса; зафіксаваныя розныя тыпы егіпецкіх пальметаў – простыя, з адзінкавай кветкай; адзінкавыя з матывам узыходнага сонца; пэндзлі з кветак; кветка або пальмавая галіна, што абавіраюцца на скрутак. З Егіпта матыў пальметы распаўсюдзіўся на Крыт, у Месапатамію і Персію, дзе знойдзеныя адны з самых ранніх узораў пальметаў, веерагодна, заснаваныя на старажытных егіпецкіх матывах.

Пальметамі аздобленыя фасады мінскага ГУМа.

ПАЛЯ – 1) моцная калода (найчасцей дубовая ці смалістая), якую ўкопвалі ў зямлю пад вугал будынка; тое, што і штандар; 2) бярвяно, брус, забіты ў грунт, якія служаць апорай пабудовам, збудаванням.

ПАЛЯВАННЕ – пошук і пераследаванне дзікіх звяроў і птушак з мэтай іх здабычы. Мае доўгую гісторыю развіцця і пераўтварэння з асноўнага занятку першабытнага чалавека ў яго прамысловыя, аматарскія і спартыўныя формы ў сучасны перыяд.

Першабытны чалавек выкарыстоўваў для палявання тыя ж прылады, што служылі яму для самааховы і здабывання каранёў (камяні, палкі, драў-

Віды пальметаў

ляныя дубіны, заостраныя на агні самаробнымі прыладамі ствалы маладых

дрэўцаў, крамянёвыя секачы, пазней – дроцікі, пікі, рагаціны, нажы). З такой зброяй паляванне было магчымым пры непасрэдным сутыкненні са зверам і патрабавала калектыўных формаў і розных спосабаў палявання, заснаваных на веданні нораву, звычак, паводзінаў звяроў. Паляванне вызначалася сукупнасцю традыцыйных прыёмаў высочвання і здабывання дзічыны і залежала ад сродкаў паляўніцтва.

Найбольш пашыранай і здабычлівай была аблава з нагонкай, што бытуе і ў наш час пры паляванні на ласёў, козаў, дзікоў, ваўкоў і зайцаў. У адрозненне ад далёкага мінулага гучкі (клікуны, загоншчыкі) гоняць цяпер звяроў не ў дрыгву і глыбокія яры са стромкімі схіламі, а на лінію расставленых пэўным чынам стралкоў.

(Працяг артыкула ў наступным нумары)